

яние, силата на което испитвали върху себѣ си противникѣтъ му, и това нравствено надмощие, което той въ продължение на всичкитѣ си войни умѣялъ и успѣлъ да запази на своя страна. Като обладавалъ напълно недграничената прѣданность и довърне на прусскитѣ войски къмъ себѣ си и дарбата да възбужда послѣднитѣ къмъ най труднитѣ и опасни подвизи и да повдига нравственитѣ имъ сили, той сжщевременно обладавалъ и дарбата да отслабва нравственитѣ сили на противникѣтъ си, да основава всичкитѣ си дѣйствия върху знанието на характера, слабитѣ страни и начина на дѣйствията на послѣднитѣ и да се ползва даже отъ най малкитѣ имъ погрѣшки. Въ това и състояло прѣимущественно най голѣмото искусство на дѣйствията му и се заключавала една отъ най главнитѣ причини за успѣхитѣ му, и въ това отношение едва-ли нѣкой отъ прѣдшествувашитѣ полководци го е надминалъ.

Въ дѣйствията на Фридриха, сжщо както и въ дѣйствията на прѣдшествувашитѣ велики полководци въ историята, Александрѣ Великий, Аннибалѣ, Юлий Цезарѣ и Густавъ-Адолфѣ, между друго най много поразява това, че тѣ не били основани на нѣкои постоянни, общеприети правила, но всѣкога проистичали отъ свободното внушение на гения на Фридриха, всѣкога били съобразни съ обстоятелствата и срѣдствата — и въ това се заключава едно отъ най важнитѣ имъ достоинства. Тѣй въ силескитѣ войни, като ималъ на своя страна една силна, прѣвѣсходно-устроена войска и всичкитѣ благоприятствуващи на войната съ Австрия обстоятелства, той дѣйствувалъ настѣпателно, като се трудилъ да постигне цѣльта си по вече съ бой, отколкото съ маневриране. Въ първитѣ четири похода отъ седмо-

годишната война, когато противъ Пруссия дѣйствували отъ четири страни шесть неприятелски армии, той естествено не можалъ навсѣкждѣ да дѣйствува настѣпателно, но и не искалъ на всичкитѣ пунктове да дѣйствува отбранително, убѣдентъ, както самъ се изразилъ въ съчиненията си, че *който иска да отбранява всичко, може да се изложи на опасность да загуби всичко*. Мисль въ висока степенъ заблѣжителна по вѣрността си въ приложението ѝ къмъ собственното положение на Фридриха въ време на седмогодишната война и още по вече по отношение на негова вѣкъ, когато всичката цѣль на дѣйствията на полководцитѣ именно въ туй се и състояла, щото да заематъ, прикриватъ и отбраняватъ *всичко*. Дѣйствувайки съобразно съ това, Фридрихъ водилъ тѣзи настѣпателно-отбранителна война, която подробно е описана по горѣ и по искусството на водението на която никой не може да се сравнява съ него нито въ древнитѣ, нито въ най новитѣ, най близки до него времена. Като разбиралъ всичката згода отъ испрѣварването на неприятеля съ настѣпателни дѣйствия, той се трудилъ всѣкога, когато само срѣдствата и обстоятелствата му позволявали, да испрѣварва противникѣтъ си съ почванието на войната, похода или всѣко военно дѣйствие въ частность, съ внезапността на нападението да ги турва въ недоумѣние и смущение, да ги принуждава да се съобразяватъ съ неговитѣ дѣйствия и да ги лишава по този начинъ отъ згодитѣ и прѣимуществата на настѣпателнитѣ дѣйствия. Тѣй въ 1756 г. той ги испрѣварилъ съ отварянието на войната и заеманието на Саксония, а въ 1757 и 1758 година — съ почванието на похода и нахлуванието въ първата година въ Бохемия, а въ